

SLOVENSKÉ MENOSLOVIE KOSCOV (ARACHNIDA, OPILIONES) ZAZNAMENANÝCH NA SLOVENSKU

IVAN MIHÁL¹ & BORIS ASTALOŠ²

¹ Ústav ekológie lesa SAV, Štúrova 2, 960 53 Zvolen [mihal@savzv.sk]

² Slovenské národné múzeum v Martine - Múzeum Andreja Kmeťa, Malá hora 2, P.O.Box 155, 036 80 Martin [boris.astalos@snm.sk]

MIHÁL I & ASTALOŠ B, 2011: Slovak vernacular names of harvestmen (Arachnida, Opiliones) registered in Slovakia. *Folia faunistica Slovaca*, 16 (1): 27–29.

Abstract: Proposal of the slovak names of all 33 harvestmen species found in Slovakia until year 2010 are introduced.

Key words: Opiliones, slovak nomenclature, Slovakia.

ÚVOD

Jednou zo zaujímavých skupín pavúkovcov sú kosce (Opiliones), ktoré na rozdiel od početných a prakticky všade prítomných pavúkov, žijú skôr skrytým spôsobom života. Aj keď je doposiaľ na Slovensku známy výskyt iba 33 druhov koscov (BEZDĚČKA 2008), treba zdôrazniť, že výskum koscov sa v posledných desaťročiach u nás výrazne zintenzívnil (napr. ASTALOŠ 2000, ASTALOŠ et al. 1998, BEZDĚČKA 2009, MARŠÁLEK 2001, MAŠÁN 1998, MAŠÁN & MIHÁL 1993, MIHÁL et al. 2009, STAŠIOV 2004, 2008 a iní).

Tento záujem o vedecké štúdium koscov čoraz viac posúva do popredia doposiaľ okrajovú a viac či menej zanedbávanú problematiku vytvorenia slovenského menoslovia u nás sa vyskytujúcich koscov. Z tohto pohľadu môžeme súhlasiť s názorom KRIŠTÍNA (2000), že väčšina slovenských druhov živočíchov, obzvlášť bezstavovcov, slovenské mená nemá a niektoré druhy a skupiny živočíchov ešte veľmi dlho alebo vôbec nedostanú slovenské názvy, pretože ich použitie v našom slovníku by bolo viac než raritou. Pritom už dávnejšie MATOUŠEK & HENSEL (1982) zdôrazňovali potrebu slovenských mien živočíchov, napr. pre potreby slovenských učebníc, prekladov kníh a pri príprave filmov so zoológickou problematikou. Je to dôležité nielen pre vedeckú komunitu, ale aj pre laickú verejnosť. Súborné dielo o slovenských menách hmyzu svojho času spracovali FERIANC et al. (1975) a hlavné zásady tvorenia slovenského menoslovia živočíchov publikovali MATOUŠEK & HENSEL (1982) a HENSEL et al. (1965, 1987). Treba však priznať, že proces tvorby slovenského menoslovia živočíchov je aj v súčas-

nosti značne komplikovaný a nejednotný, čo kritizuje aj FRANC (1998).

Doterajšiu absenciu komplexného slovenského menoslovia našich koscov môžeme zdôvodniť aj napríklad ich nízkou druhovou početnosťou, skrytým spôsobom života, nezaujmom o ich intenzívnejší výskum v minulosti a pod. Viac-menej tie isté dôvody uvádza aj KŮRKA (2006), ktorý pri tvorbe českých mien koscov konštatuje, že relatívna nevýznamnosť u nás žijúcich koscov, nízky počet druhov a v neposlednom rade aj ich skrytý spôsob života sú dôvodom, prečo je v doterajšom českom názvosloví, okrem všeobecne v ľudských príbýtkoch vyskytujúceho sa kosca domového (*Opilio parietinus*), česky pomenovaných iba niekoľko ďalších druhov. Veľmi podobná situácia je doposiaľ aj na Slovensku, kde disponujeme iba niekoľkými slovenskými pomenovaniami koscov, ktoré dávnejšie navrhol KRUMPÁL (1980).

METODIKA

Do súčasnosti bolo na území Slovenska zaznamenaných 33 druhov koscov. Prehľad uvedený v tejto práci sme zobrali ako základ pre systematiku a zaradenie jednotlivých druhov (tabuľka 1). Existujúce slovenské mená koscov (KRUMPÁL 1980) sme ponechali bez zmeny.

Pri voľbe rodových slovenských mien sme vychádzali z osvedčenej metódy jediného rodového mena pre všetky druhy prináležiace k príslušnej čeľadi, podobne, ako to v Českej republike aplikovali HANEL & NOVÁK (2000) a KŮRKA (2006). Slovenské mená koscov sme tvorili v zmysle zásad a odporú-

Tabuľka 1. Prehľad latinských a slovenských mien koscov (Opiliones) zaznamenaných na Slovensku.K – názov je prevzatý z práce KRUMPÁL 1980, * – u druhov *Leiobunum aff. rupestre* a *Leiobunum tisciae* je potrebná taxonomická revízia.

Latinské meno	Slovenské meno	Poznámka
Opiliones	kosce	
Sironidae		
<i>Siro carpaticus</i> Rafalski, 1956	siro karpatský	
Cladonychiidae		
<i>Holoscotolemon jaqueti</i> (Corti, 1905)	podzemník Jaquetov	
Nemastomatidae		
<i>Mitostoma chrysomelas</i> (Hermann, 1804)	nemastóma retiazková	K
<i>Nemastoma bidentatum</i> Roewer, 1914	nemastóma dvozubá	
<i>Nemastoma lugubre</i> (Müller, 1776)	nemastóma striebrišťa	K
<i>Paranemastoma kochi</i> (Nowicki, 1870)	nemastóma karpatská	K
<i>Paranemastoma quadripunctatum</i> (Perty, 1833)	nemastóma štvorškvrná	
Dicranolasmatidae		
<i>Dicranolasma scabrum</i> (Herbst, 1799)	kapučňovka drsná	
Trogulidae		
<i>Trogulus nepaeformis</i> (Scopoli, 1763)	zemník väčší	
<i>Trogulus tricarinatus</i> (Linnaeus, 1758)	zemník plošný	K
Ischyropsalididae		
<i>Ischyropsalis manicata</i> L. Koch, 1865	klepietkár karpatský	K
Sclerosomatidae		
<i>Astrobonus laevipes</i> (Canestrini, 1872)	hrbolkavec bodkavý	K
<i>Gyas titanus</i> Simon, 1879	kosec obrovsý	
<i>Leiobunum rotundum</i> (Latreille, 1798)	kosec nitkonohý	
<i>Leiobunum aff. rupestre</i> (Herbst, 1799)	kosec skalný	*
<i>Leiobunum tisciae</i> Avram, 1968	kosec hladký	*
<i>Nelima semproni</i> Szalay, 1951	kosec Sempronov	
Phalangiidae		
<i>Dicranopalpus</i> sp.	kosec	
<i>Egaenus convexus</i> (C. L. Koch, 1835)	kosec zavalitý	
<i>Lacinius dentiger</i> (C. L. Koch, 1848)	kosec zelenkastý	
<i>Lacinius ephippiatus</i> (C. L. Koch, 1835)	kosec sedlový	
<i>Lacinius horridus</i> (Panzer, 1794)	kosec pichľavý	
<i>Lophopilio palpinalis</i> (Herbst, 1799)	kosec ostnatý	
<i>Mitopus morio</i> (Fabricius, 1779)	kosec pestrý	K
<i>Oligolophus tridens</i> (C. L. Koch, 1836)	kosec trojzubý	
<i>Opilio canestrini</i> (Thorell, 1876)	kosec Canestriniho	
<i>Opilio dinaricus</i> Šilhavý, 1938	kosec dinársky	
<i>Opilio parietinus</i> (De Geer, 1778)	kosec domový	K
<i>Opilio saxatilis</i> C. L. Koch, 1839	kosec teplomilný	
<i>Phalangium opilio</i> Linnaeus, 1761	kosec rožkatý	K
<i>Platybunus bucephalus</i> (C. L. Koch, 1835)	kosec člnkovitý	K
<i>Platybunus pallidus</i> Šilhavý, 1938	kosec bledý	
<i>Rilaena triangularis</i> (Herbst, 1799)	kosec okatý	
<i>Zachaeus crista</i> (Brullé, 1832)	kosec klepietkár	K

čaní uvedených v práci MATOUŠEK & HENSEL (1982) s prihladením na poznámky uvedené v ďalších podobných prácach (napr. FERIANC et al. 1975, HENSEL et al. 1965).

Pri väčšine navrhovaných slovenských mien koscov sme vychádzali zo starších českých mien, ktoré svojho času publikoval ŠILHAVÝ (1956) a najmä z komplexnej práce KŮRKA (2006), ktorý vytvoril české názvoslovie koscov známych nielen pre územie Českej republiky ale až pre 5488 druhov, čo predstavuje 90 % druhového spektra koscov celého sveta.

Slovenské meno sme u niektorých druhov koscov uvedených v tabuľke 1 tvorili obvykle prekladom pôvodného vedeckého názvu („ad honoram“). Tento prístup nie je v zásadách tvorby menoslovia príliš odporúčaný, no podobne ako KRIŠTÍN (2000), ho tiež odôvodňujeme jednoduchším zapamätaním si slovenského i latinského mena daného druhu. Zároveň sme u iných druhov pri tvorbe slovenského menoslovía využívali charakteristické morfológické či etologické znaky, preferencie prostredia a rozšírenie alebo miesto prvého nálezu druhu.

VÝSLEDKY

Latinské a slovenské mená koscov sú uvedené v tabuľke 1.

LITERATÚRA

- ASTALOŠ B, 2000: Harvestmen (Opiliones) of Biele Karpaty Protected Landscape Area. *Biodiversitas Slovaca, Nitra*, 1: 12–15.
- ASTALOŠ B, MIHÁL I, MAŠÁN P & STAŇKOVÁ E, 1998: Kosce (Opiliones) Chránenej krajinskej oblasti Kysuce. Vlastivedný zborník Považia. *Považské múzeum, Žilina*, 19: 93–99.
- BEZDĚČKA P, 2008: Seznam sekáčů (Opiliones) České republiky. *Klapalekiana*, 44: 109–120.
- BEZDĚČKA P, 2009: Kosec *Paranemastoma quadripunctatum* potvrdený pre Slovensko. *Folia faunistica Slovaca*, 14 (9): 59–62.
- FERIANC O, (ed.), 1975: Slovenské mená hmyzu. *Veda SAV, Bratislava*, 308 pp.
- FRANC V, 1998: Ako ďalej v slovenskom zoologickom názvosloví bezstavovcov? *Chránené územia Slovenska*, 37: 22–24.
- HANEL L & NOVÁK J, 2000: České názvy živočichů V. Ryby a rybovití obratlovci (Pisces). *Národní muzeum, Praha*, 52 pp.
- HENSEL K, HOLČÍK J, JEDLIČKA L, MATOUŠEK B & OKÁLI I, 1965: Niekoľko poznámok k slovenskému zoologickému menoslovíu. *Biológia, Bratislava*, 20 (9): 707–720.
- HENSEL K, KLASOVÁ D, MASÁR I, MATIS D, MATOUŠEK B & VILČEK F, 1987: Zásady tvorenia slovenského menoslovía živočíchov. *Kultúra slova*, 21: 346–357.
- KRIŠTÍN A, 2000: Slovenské mená rovnokrídlovcov (Orthoptera) zaznamenaných na Slovensku (návrh). *Entomofauna carpathica*, 12: 61–64.
- KRUMPÁL M, 1980: Kosce. In: KORBEL L & KREJČA J (eds), *Z našej prírody – živočíchy. Príroda, Bratislava*, p. 86.
- KŮRKA A, 2006: České názvy živočichů VI. Pavoukovci (Arachnida) III. Sekáči (Opiliones). *Národní muzeum, Praha*, 146 pp.
- MAŠÁN P, 1998: First record of *Siro carpaticus* (Opiliones, Cyphophthalmi, Sironidae) from Slovakia. *Biologia, Bratislava*, 53 (5): 650.
- MAŠÁN P & MIHÁL I, 1993: Contribution to the knowledge of harvestmen (Opiliones) in Slovakia. *Entomologické problémy*, 24 (2): 75–80.
- MARŠÁLEK P, 2001: Kosce (Opiliones) Levočských vrchov. *Natura Carpatica*, 42: 187–190.
- MATOUŠEK B & HENSEL K, 1982: O zásadách tvorenia slovenského menoslovía živočíchov. *Múzeum*, 27: 37–42.
- MIHÁL I, MAŠÁN P & ASTALOŠ B, 2009: Kosce – Opiliones. In: MAŠÁN P & MIHÁL I (eds), *Pavúkovce Cerovej vrchoviny. ŠOP SR Banská Bystrica, Správa CHKO Cerová vrchovina Rimavská Sobota, ÚZ SAV Bratislava, ÚEL SAV Zvolen, Vydavateľstvo TU Zvolen*, p. 137–151.
- STAŠIOV S, 2004: Kosce (Opiliones) Slovenska. *Vedecké štúdie 3/2004/A, TU Zvolen*, 119 pp.
- STAŠIOV S, 2008: Altitudinal distribution of harvestmen (Echelicerata: Opiliones) in Slovakia. *Polish Journal of Ecology*, 56 (1): 157–163.
- ŠILHAVÝ V, 1956: Sekáči – Opilionidea. Fauna ČSR, svazek 7, *NČSAV, Praha*, 271 pp.

Doručené (Submitted): 13.4.2011
Priaté (Accepted): 2.5.2011
Vyšlo (Published) online: 4.5.2011